

**Vilniaus
universitetas**

GILLON FONOLOGINIO SUVOKIMO GEBĖJIMŲ UGDYMO PROGRAMA

Metodinė priemonė: 1 dalis

Specialioji pedagogika ir logopedija

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

**Vilniaus
universitetas**

Poveiklės „Specialiosios pedagogikos ir logopedijos studijų programų skaitmeninio turinio parengimas“ veiklos ir užduotys sukurtos įgyvendinant projektą „Aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas ir studijų kokybės gerinimas Šiaulių universitetą prijungiant prie Vilniaus universiteto“ (Nr. 09.3.1-ESFA-V-738-03-0001), finansuojamą iš Europos socialinio fondo lėšų pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ įgyvendinimo priemonę Nr. 09.3.1-ESFA-V-738 „Aukštųjų mokyklų tinklo tobulinimas“.

Studijų programa: „Specialioji pedagogika ir logopedija“.

Dalykas: „Sątytinės kalbos sutrikimai“. Taip pat šioje fonologinio suvokimo ugdymo programoje pateiktos veiklos ir užduotys gali būti sėkmingai pritaikomos ir kituose logopedijos studijų dalykuose: „Fonetiniai ir fonologiniai sutrikimai“, „Rašomosios kalbos sutrikimai“ ir pan.

Tema: „Ikimokyklinio ir (prieš)mokyklinio amžiaus vaikų sątytinės kalbos ugdymas“.

Siekiniai: gebės apibrėžti, paaiškinti teorinę fonologinio suvokimo sampratą, fonologinio suvokimo (žodžio, skiemens, rimo, fonemos) gebėjimus, jų ugdymo svarbą, nuoseklumą bei sąsajas su sątytinės ir rašomosios kalbos sutrikimais; gebės taikyti moksliniais įrodymais grįstą fonologinio suvokimo ugdymo programą prevenciniais ir(ar) intervenciniais tikslais, teikdami logopedinę pagalbą nepakankamus šios srities gebėjimus turintiems vaikams; pagal pateiktą pavyzdį tinkamai parinks ir(ar) patys sukurs užduotis, skirtas ikimokyklinio ir (prieš)mokyklinio amžiaus vaikų fonologinio suvokimo gebėjimams ugdyti.

2023 Šiauliai

© Fonologinio suvokimo ugdymo programos anglų kalba autorė: prof. dr. Gail T. Gillon, Kenterburio universitetas, Naujoji Zelandija (angl. *University of Canterbury, New Zealand, Christchurch*).

© Gavus autorės sutikimą, fonologinio suvokimo ugdymo programą į lietuvių kalbą išvertė ir pritaikė:

- logopedė, asist. dr. Simona Daniutė (VU ŠA);
- logopedė Jovita Stuknytė-Rupšienė (lopšelis-darželis „Bitė“).

© Vilniaus universiteto Šiaulių akademija (VU ŠA).

© Priedus maketavo: UAB „Gaminių studija“.

Fonologinio suvokimo gebėjimų ugdymo programa ar jos atskiros dalys negali būti viešai skelbiamos, platinamos ar kitaip panaudojamos (įskaitant, bet neapsiribojant ir komerciniais tikslais). Prieduose pateiktos užduotys gali būti parsisiunčiamos, kopijuojamos tik individualiam aukštosiose mokyklose logopediją studijuojančių studentų, logopedų, pedagogų, tėvų (globėjų) naudojimui.

TURINYS

PRATARMĖ	5
1. ĮVADAS	6
1.1. Programos apžvalga	7
1.2. Programos medžiaga	8
1.3. Pasirengimas programos taikymui	8
2. RIMAS	9
2.1. Tikslas.....	9
2.2. Ištekliai.....	9
2.3. Veiklos ir užduotys	9
3. FONEMŲ SKYRIMAS	12
3.1. Tikslas.....	12
3.2. Ištekliai.....	12
3.3. Veiklos ir užduotys	12
4. FONEMŲ IDENTIFIKAVIMAS	15
4.1. Tikslas.....	15
4.2. Ištekliai.....	15
4.3. Veiklos ir užduotys	15
5. FONEMŲ IŠSKAIDYMAS	19
5.1. Tikslas.....	19
5.2. Ištekliai.....	19
5.3. Veiklos ir užduotys	19
6. FONEMŲ SUJUNGIMAS	22
6.1. Tikslas.....	22
6.2. Ištekliai.....	22
6.3. Veiklos ir užduotys	22
LITERATŪRA	23
PRIEDAI.....	25

PRATARMĖ

Fonologinis suvokimas (angl. *phonological awareness*) mokslinėje literatūroje įprastai apibrėžiamas trejopai (Gillon, 2018; Nullman, 2009; Gedutienė, 2010; Ferreira, 2007; Anthony ir Lonigan, 2004): 1) supratimas, jog kalbos srautą galima išskaidyti į mažesnius lingvistinius vienetų; 2) ištarto žodžio fonologinės (garsinės) struktūros suvokimas; 3) sąmoningas gebėjimas manipuluoti lingvistiniais vienetais nepriklausomai nuo jų dydžio. Fonologinio suvokimo gebėjimai skirstomi į keturis lygmenis: žodžio, skiemens, rimo, fonemos (Daniutė, 2019; Kairienė ir Daniutė, 2015). Fonologinio suvokimo gebėjimai svarbūs sklandžiam rašytinių žodžių dekodavimui ir gebėjimui susieti garsus su raidėmis rašant (Gillon, 2002).

Skaitymas – sudėtinga kompleksinė užduotis, apimanti greitą vizualinių, fonologinių, semantinių ir lingvistinių procesų derinimą (Bellocchi ir Bastien-Toniazzi, 2011). Giedrienės (2011) teigimu, vaikai, kurie turi menkus fonologinio suvokimo gebėjimus, dažniau patiria mokymosi skaityti sunkumų, nei vaikai, turintys pakankamus šios srities gebėjimus. Taip pat moksliniais tyrimais įrodyta, kad fonologinis suvokimas ir žinios apie raides yra žodžių skaitymo ir skaitymo supratimo pirmtakai. Tai vienas svarbiausių prognostinių rodiklių, leidžiančių nuspėti vaikų ankstyvojo raštingumo¹ ir skaitymo sėkmę (Daniutė ir Staliūnienė, 2021; Gillon, 2002). Fonologinio suvokimo ugdymas turėtų pagerinti vaikų skaitymo gebėjimus (Pfost ir kt., 2019).

Fonologinio suvokimo ugdymo programa (angl. *phonological awareness training programme*) – intervencinė programa, skirta 5-7 metų vaikams, kurie mokykliniame amžiuje gali patirti skaitymo sutrikimų (Gillon, 2008). Ši programa orientuota į rimo ir fonemos lygmens gebėjimų ugdymą. Pasak Gillon (2018), fonologinio suvokimo ugdymo strategija praktiniu lygmeniu taikoma: siekiant vaikų ankstyvojo raštingumo gebėjimų pagerėjimo; prevenciniais tikslais vaikams, esantiems rizikos grupėje arba patiriantiems ankstyvojo skaitymo sunkumų; kaip intervencinė strategija vyresniems vaikams ir paaugliams, kuriems nustatyti skaitymo ir rašymo sutrikimai, įskaitant disleksiją.

Programos veiksmingumas įrodytas moksliniais tyrimais, kuriuose dalyvavo anglakalbiai vaikai (išsamiau skaitykite įvade). Nepaisant to, jog fonologinio suvokimo ugdymo intervencija yra mokslškai pagrįsta (Gillon, 2018), išvadų apibendrinimą skirtingomis kalbomis kalbančių vaikų populiacijose apriboja tai, jog tyrimuose vis dar per mažai akcentuojamas fonologinio suvokimo ugdymo poveikis kitose kalbų grupėse. Akivaizdus ateities tyrimų, kurie papildytų jau sukauptą įrodymais grįstą duomenų bazę bei atskleistų lietuvių kalbos (kaip vienos iš baltų kalbų) specifiką, poreikis.

Patarimus, pastabas ir pasiūlymus dėl programos veiklų, užduočių tobulinimo siųsti elektroniniu paštu: simona.daniute@sa.vu.lt
jovitarupsiene@gmail.com

¹ Logopedai aktyviai dalyvauja ugdant vaikų raštingumo gebėjimus ir sprendžiant su tuo susijusias problemas (American Speech-Language-Hearing Association, 2001).

1. ĮVADAS

Fonologinio suvokimo ugdymo programą (toliau – programa) 2008 metais sukūrė prof. dr. G. Gillon, Kenterburio universiteto Edukologijos koledžas (angl. *College of Education at the University of Canterbury*). Programa buvo sukurta siekiant atlikti mokslinį intervencijos tyrimą, finansuotą Naujosios Zelandijos mokslinių tyrimų ir technologijų fondo. Tyrimo metu buvo vertinamas fonologinio suvokimo ugdymo programos poveikis Naujojoje Zelandijoje gyvenančių ir sakytinės kalbos sutrikimų turinčių 5–7 metų vaikų fonologinio suvokimo gebėjimams, garsų tarimui ir raštingumo raidai (Gillon, 2000). Šiame leidinyje pateikta medžiaga yra seminaro, skirto apmokyti tyrimo projekte dalyvavusius logopedus, paketo dalis (įskaitant užduočių atlikimo vaizdo įrašus). Pasibaigus projektui, programa buvo atnaujinta. Pavyzdžiui, buvo pridėti nauji užduočių lapai, įtraukta papildoma informacija apie tai, kaip fonologinio suvokimo ugdymo užduotis integruoti kartu su garsų tarimo mokymu ir(ar) įtvirtinimu.

Ankstesnių tyrimų apie fonologinio suvokimo intervenciją išvados nulėmė sudarytos programos veiklas ir užduotis. **Esminiai apibendrinti principai**, kurie turėjo įtakos programos turiniui, aptariant pagrindžiančius tyrimus, pateikiami žemiau:

1. *Fonologinio suvokimo ugdymas turi būti sutelktas į fonemos lygmens gebėjimus* (Brady, Fowler, Stone, Winbury, 1994; Brennan ir Ireson, 1997; Cary ir Verhaeghe, 1994; Lundberg, Frost, Petersen, 1988; Yopp, 1988).
2. *Fonologinio suvokimo ugdymo užduotys turi apimti raidės-garso ryšio mokymą* (Cunningham, 1990; Hatcher, Hulme, Ellis, 1994).
3. *Būtina įtraukti kuo daugiau garsinės analizės ir sintezės užduočių, ypatingą dėmesį skiriant vaiko fonemų išskaidymo gebėjimams* (Ayres, 1995; O'Connor, Jenkins, Leicester, Slocum, 1993; Schneider Kuspert, Roth, Vise, 1997; Torgesen, Morgan, Davis, 1992).
4. *Žinių apie raidės ir garso ryšį integravimas į fonologinio suvokimo ugdymo užduotis turėtų apimti manipuliacines priemones ir sudominti vaikus* (Alexander, Andersen, Heilman, Voeller ir Torgesen, 1991; Clarke-Klein, 1994; Cunningham, 1990; Defrrior ir Tudela, 1994; Gillon ir Dodd, 1995, 1997; Truch, 1994).
5. *Įgyvendinant programą būtinas lankstumas* (Brady ir kt., 1994).
6. *Tiesioginė fonologinio suvokimo ugdymo intervencija turi didesnę naudą vaikų raštingumui, palyginus su netiesiogine²* (Ayres, 1995).
7. *Vaikams, turintiems žymių fonologinio suvokimo trūkumų, būtinas intensyvus paslaugų teikimo modelis. Rekomenduojama užsiėmimų forma: individuali arba nedidelėje grupėje* (Brady ir kt., 1994; Byrne, Fielding-Barnsley, 1995; Torgesen, Wagner, Rashotte, 1994).

Tyrimo projekto rezultatai rodo, kad šiais principais pagrįstas **programos turinys yra veiksmingas ugdant vaikų, turinčių sakytinės kalbos sutrikimų, fonologinį suvokimą ir gebėjimą skaityti**. Be to, pastebėta, jog po programos taikymo vaikų garsų tarimas taip pat pagerėjo (Gillon, 2000). Pakartotinis vertinimas po intervencijos praėjus 11 mėnesių, atskleidė, kad programos nauda laikui bėgant išliko (Gillon, 2002).

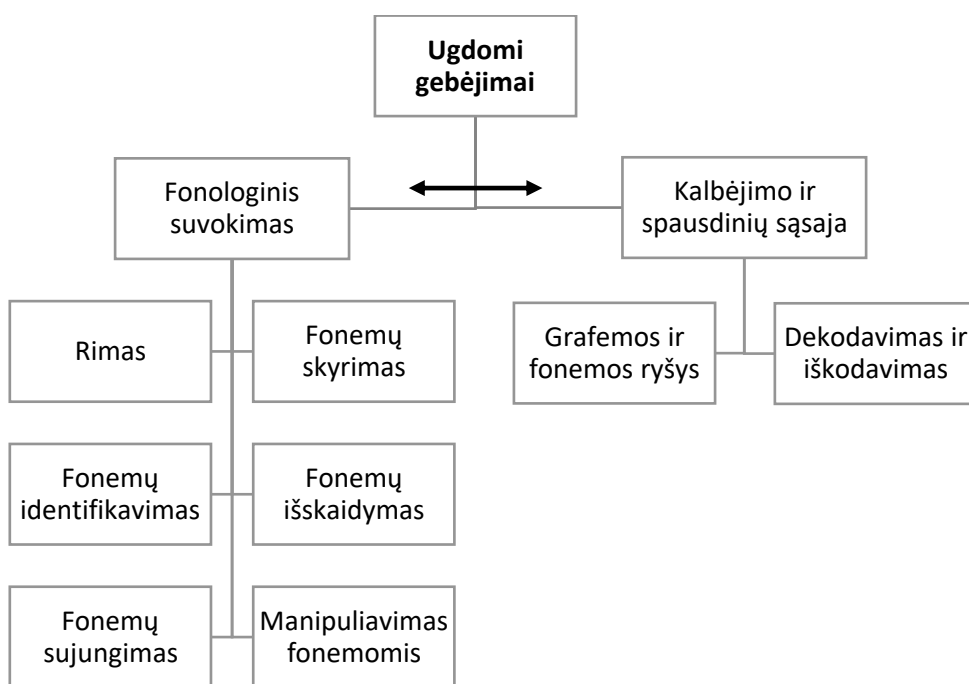
² Tiesioginė fonologinio suvokimo ugdymo intervencija (angl. *direct approach to phonological awareness training*) – tai reiškia, jog logopedas prisiima visą atsakomybę už programos vykdymą. Netiesioginė intervencija (angl. *indirect approach to phonological awareness training*) – tai reiškia, jog į programos vykdymą yra įtraukiami tėvai (globėjai), t. y. konsultuojami logopedo, tėvai (globėjai) vaikų fonologinio suvokimo gebėjimus ugdo namuose.

Programa skirta įprastų intelektinių gebėjimų vaikams, turintiems sakytinės kalbos sutrikimų, tačiau neturintiems sensorinių, neurologinių, fizinių ar emocinių sutrikimų. Siekiant, jog vaikai pakankamai gerai suprastų vartojamas sąvokas ir užduočių instrukcijas, svarbu, jog vaikų kalbos suvokimo (receptijos) gebėjimai būtų pakankami. Pagrindinė tyrime dalyvavusių vaikų sakytinės kalbos sunkumų sritis buvo jų ekspresyvi kalba (išraiška). Be to, visų tyrimo dalyvių garsų tarimo raida buvo sulėtėjusi ar sutrikusi.

Programa buvo sukurta taip, kad logopedas ją galėtų įgyvendinti veddamas du vienos valandos individualius užsiėmimus per savaitę. Iš viso: 20 valandų.

Pasak autorės, **programa gali būti lengvai pritaikoma kitoms vaikų grupėms ir įvairiems paslaugų teikimo modeliams**. Pirminės įžvalgos rodo, kad programa gali būti sėkmingai taikoma vaikams, turintiems žymių regos sutrikimų (Young ir Gillon, 1997) ir grupėse, kuriose logopedai dirba kartu su mokytojais ir(ar) mokytojų padėjėjais (Watson ir Gillon, 1999).

1.1. Programos apžvalga

1 pav. Ugdomi vaikų gebėjimai

1.2. Programos medžiaga

Parsisiuntus programą iš interneto ir prieš ją pradedant taikyti, rekomenduojama dalijamąją medžiagą atspausdinti spalvotai bei įlaminuoti.

Fonologinio suvokimo ugdymo programos pirmą dalį sudaro³:

- programos aprašymas;
- trys rimo BINGO lentelės;
- trys geltoni besirimuojančių paveikslėlių lapai;
- šeši besirimuojančių žodžių kortelių lapai;
- viena fonemų skyrimo lentelė;
- du panašiai skambančių garsų ir juos atitinkančių (žyminčių) raidžių lapai;
- viena bendra įvairių semantinių grupių (gyvūnai, maistas, transportas, sportas) lentelė;
- du atskirų semantinių grupių (gyvūnai, maistas, transportas, sportas) lentelių lapai;
- keturi spalvotų įvairių semantinių grupių (gyvūnai, maistas, transportas, sportas) paveikslėlių lapai;
- trys fonemų išskaidymo BINGO lentelės;
- trys mėlynos spalvos fonemų išskaidymo BINGO paveikslėlių lapai;
- trylika spalvotų asociacijų žaidimo, skirto fonemų išskaidymui ir sujungimui, paveikslėlių lapų.

1.3. Pasirengimas programos taikymui

Prieš pradedant taikyti fonologinio suvokimo ugdymo programą, atlikdami įvairias užduotis ir(ar) žaisdami žaidimus, patikrinkite vaikų žinias ir supratimą apie šias sąvokas⁴:

- toks pat(s) / kitoks;
- panašus / panašiai / skirtingas / skirtingai;
- pirmas / vidurinis / paskutinis;
- pradžia / pabaiga;
- skaičių sąvokos iki penkių;
- rimas / panašiai skambantys / besirimuojantys žodžiai;
- žodis / skiemuo / garsas;
- raidė.

³ Metodinės priemonės pirmoje dalyje pateikta tik dalis užduočių, kurios buvo patalpintos originalioje programos versijoje. Likusią dalį planuojama pateikti antroje metodinės priemonės dalyje.

⁴ Jeigu vaikas nesupranta šių sąvokų, būtina jį išmokykite.

2. RIMAS

2.1. Tikslas

Išmokyti vaikus atpažinti žodžių porų fonologinius panašumus.

2.2. Ištekiai

- Trys rimo BINGO laminuotos lentelės.
- Trys geltoni paveikslėlių lapai, kuriuos reikia sukarpyti į atskiras korteles.
- Šeši besirimuojančių žodžių lapai, kuriuos reikia sukarpyti į atskiras korteles.
- Mažos spalvotos kaladėlės, kurios žaidime BINGO pravers skaičiuojant.

1 lentelė. *Besirimuojančių žodžių poros*

1 BINGO lentelė. <i>Besirimuojančios žodžių poros</i>		2 BINGO lentelė. <i>Besirimuojančios žodžių poros</i>		3 BINGO lentelė. <i>Besirimuojančios žodžių poros</i>	
Puodas	Uodas	Krabas	Krapas	Lašai	Dažai
Būda	Dūda	Lapas	Snapas	Šalmas	Balnas
Bebras	Zebras	Zylė	Skylė	Snaigė	Sraigė
Vėžys	Ežys	Dūmai	Krūmai	Dugnas	Būgnas
Nagas	Ragas	Namas	Šamas	Obuolys	Kamuolys
Vienas	Pienas	Saga	Šaka	Teptukas	Plaktukas
Ratas	Batas	Lūpos	Lubos	Gulbė	Tulpė
Lėlė	Gėlė	Kasa	Vaza	Arklys	Dramblis

2.3. Veiklos ir užduotys

Dalijamoji medžiaga pateikiama 2.1–2.3 prieduose.

Besirimuojančių žodžių identifikavimas. Pradėkite veiklą su vaiku aptardami, kas yra besirimuojantys / panašiai skambantys žodžiai⁵. Pateikite kiek įmanoma daugiau tokių žodžių pavyzdžių. Norėdami atpažinti besirimuojančius žodžius, naudokite rimo BINGO paveikslėlių lenteles. Visų pirma, vaiko paprašykite pavadinti paveikslėlius kiekvienoje BINGO lentelės eilutėje. Vėliau kartu su vaiku pabandykite surasti panašiai skambančių žodžių poras. Taip pat skatinkite vaiką garsiai kartoti žodžius ir atidžiai klausytis kiekvieno žodžio garso.

1 pavyzdys:

Logopedas. Ar žodžiai „puodas“ ir „ežys“ rimuojasi?

Vaikas. „Puodas- ežys“. Ne, jie nesirimuoja.

⁵ Sąvokos „besirimuojantys žodžiai“, „panašiai skambantys žodžiai“ tekste vartojamos sinonimiškai.

Tęskite žaidimą lentelėje tokiu būdu:

Logopedas. Ar „puodas“ ir „uodas“ rimuojasi? Ar „ežys“ ir „uodas“ rimuojasi? Ar „ežys“ ir „vėžys“ rimuojasi? ir t.t.

Skatinkite vaiką atpažinti panašiai skambančią žodžių dalį: „pienas“ ir „vienas“ – „ienas“; „dūmai“ ir „krūmai“ – „ūmai“ ir t.t.

Rimo BINGO žaidimas. Padėkite užverstas geltonas BINGO korteles⁶ ant stalo, o rimo BINGO lentelę priešais vaiką (jeigu žaidimą žaidžia daugiau vaikų, priešais kiekvieną žaidėją). Pakaitomis su vaiku paimkite po geltoną kortelę, ištarkite žodį ir suraskite besirimuojantį žodį (prieš tai ištarto žodžio atitikmenį) BINGO lentelėje. Kai Jūs arba vaikas įvardijate besirimuojančių žodžių porą, uždėkite mažesnę paveikslėlį bei spalvotą kaladėlę ant paveikslėlio, esančio BINGO žaidimo lentoje. Laimės tas žaidėjas, kuris pirmas surinks spalvotas kaladėles ant kiekvieno paveikslėlio savo BINGO lentelėje.

2 pavyzdys:

Logopedas. Aš paėmiau „uodo“ paveikslėlį. Kas rimuojasi su žodžiu „uodas“? Iš lėto judinkite (dėkite) pasirinktą paveikslėlį virš BINGO žaidimo lentos, bandydami rasti besirimuojantį žodį. Išsakykite savo mintis garsiai:

„Uodas – vėžys“, ne, jie neskamba panašiai. Jie nesirimuoja. Tęskite toliau: mmm... „uodas-būda“. „Uodas-būda“ (pabrėžkite žodžių paskutinius skiemenis). Kaip manai, ar jie skamba panašiai? Ne, jie nesirimuoja.

„Uodas – puodas“, „uodas – puodas“... Taip, jie skamba panašiai. „Uodas“ ir „puodas“ yra besirimuojantys žodžiai. Pasiklausyk, jų pabaiga skamba taip pat.

Dabar tavo eilė pasirinkti kortelę.

Prisiminkite, jog, atliekant rimo užduotį, vaiko dėmesį būtina sutelkti į žodžio garsų suvokimą ir jų tarpusavio panašumą.

Besirimuojančių žodžių sugalvojimas. Ant stalo padėkite geltonas BINGO žaidimo korteles paveikslėliu į viršų. Meskite spalvotą kaladėlę ant kortelių taip, jog ji nukristų ant kurios nors iš kortelių su paveikslėliais. Kiekvienam paveikslėliui sugalvokite kiek įmanoma daugiau besirimuojančių žodžių (sudėtingesnis lygmuo – sugalvokite besirimuojančių netikrų žodžių⁷).

3 pavyzdys:

Logopedas. Aš renkuosi žodį „pienas“. Panašiai skambantys žodžiai yra: „Pienas-vienas-šienas“. Dabar tu pasirink vieną paveikslėlį ir sugalvok kuo daugiau panašiai skambančių žodžių.

Vaikas. „Obuolys“. Panašiai skamba: „obuolys-kamuolys-avilys-žiovulys“ ir t.t.

⁶ Geltonos BINGO kortelės turi būti priklijuotos mažesnių paveikslėlių nugarinėje dalyje (žr. 2.2 priedas). Alternatyvus variantas, spalvotas korteles galima atsispausdinti ant geltonos spalvos popieriaus.

⁷ Netikras žodis – fonologinė garsų eilė, kuri atitinka konkrečios kalbos fonotaktikos (konkrečiai kalbai būdingos kalbos garsų struktūros) ir prozodijos taisykles, tačiau neturi jokios reikšmės ir neina jokia sakinio dalimi (Ahufinger ir kt., 2021; Krivickaitė, 2014).

Besirimuojančių žodžių kortelės. Sukarpykite besirimuojančių žodžių lapą į atskiras korteles. Ant stalo padėkite tik keletą kortelių, t. y. besirimuojančių žodžių porą ir keletą neteisingų variantų. Vienu metu ištarkite tik keletą panašiai (ne)skambančių žodžių. Kai vaikas atpažins besirimuojančių žodžių porą, paprašykite surasti šiuos žodžius užrašytus kortelėse.

4 pavyzdys:

Logopedas. „*Puodas-uodas*“. Taip, tai panašiai skambantys žodžiai. Pažiūrėkime, kaip šie žodžiai atrodo užrašyti (išdėliokite užrašytų žodžių „*puodas*“, „*uodas*“, „*vėžys*“, „*ežys*“, „*dūda*“, „*būda*“ ir pan. korteles). Suraskime kortelę, kurioje užrašytas žodis „*puodas*“ ir t.t. Šis žodis prasideda [p] garsu / raide „P“.

Vaikas. Parodo į kortelę su žodžiu „PIENAS“.

Logopedas. Puikus bandymas, „*pienas*“ prasideda [p] garsu, bet dar kartą atidžiai paklausk žodžio pabaigos: „*puodas*“ (pagal poreikį, galima pabrėžti garsą [sss], t. y. tariame [puodasss]). Kokį garsą girdi žodžio pabaigoje? Taip, tai garsas [s] ir pan.

Tęskite toliau: pažiūrėkime, ar galime rasti žodį, atitinkantį tai ką sakome. „*Puodas*“... Suraskite kortelę su užrašytu žodžiu „PUODAS“. Taip, šis žodis prasideda [p] ir baigiasi [s]. Sakome „*puodas*“. Dabar pažiūrėkime, ar tau pavyks surasti „*uodas*“.

Šiuos žodžius sakome taip: „*puodas-uodas*“. Jie ir skamba, ir yra užrašyti panašiai. Palyginkite abiejų žodžių rašybą.

Ortografiškai nepanašius žodžius (pvz., „*ežys*“, „*gėlė*“ ir kt.) pristatykite ir aptarkite tik tada, kai vaikas yra įsitikinęs, jog randa tinkamų besirimuojančių žodžių.

Integruota rimo ir garsų tarimo įtvirtinimo žodžiuose veikla. Taip pat siekiant įtvirtinti vaiko klaidingai (netiksliai) tariamą garsą žodžiuose, galima susikurti naujas paveikslėlių, užrašytų žodžių korteles ir(ar) žaidimo BINGO lenteles. Kitaip tariant, besirimuojančių žodžių poros atrenkamos tiksliai ir individualiai kiekvienam vaikui, atsižvelgiant į jo artikuliacijos ir fonologinių procesų ypatumus.

5 pavyzdys:

Garso [k] tarimo įtvirtinimas ir besirimuojančių žodžių su šiuo garsu atpažinimas.

Logopedas. Ar žodžiai „*kėdė*“ ir „*koja*“ rimuojasi?

Vaikas. „*Kėdė-koja*“. Ne, šie žodžiai nesirimuoja.

Logopedas. Ar žodžiai „*kėdė*“ ir „*katė*“ rimuojasi?

Vaikas. „*Kėdė-katė*“. Taip, tai panašiai skambantys žodžiai.

Logopedas. Ar žodžiai „*katė*“ ir „*kardas*“ rimuojasi?

Vaikas. „*Katė-kardas*“. Ne, šie žodžiai nesirimuoja.

Logopedas. Ar žodžiai „*katė*“ ir „*kekė*“ rimuojasi? Ir t.t.

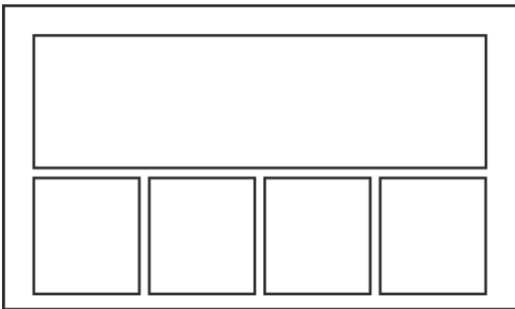
3. FONEMŲ SKYRIMAS

3.1. Tikslas

Išmokyti vaikus atpažinti, skirti izoliuotus garsus ir jais manipuluoti.

3.2. Ištekliai

- Fonemų skyrimo lentelė (žr. 2 paveikslą).
- Spalvotos kaladėlės.

2 pav. Fonemų skyrimo lentelės pavyzdys

3.3. Veiklos ir užduotys

Dalijamoji medžiaga pateikiama 3.1–3.2 prieduose.

Manipuliavimas fonemomis. Spalvotas kaladėles padėkite ant didžiojo keturkampio lapo viršuje. Jas paskirstykite į mažesnius kvadratėlius taip, kad kaladėles atitiktų: girdimų garsų skaičių; būtų galima suprasti, ar girdimi garsai yra tokie pat, ar skirtingi. Jeigu vaikas girdi du vienodus garsus, naudokite dvi tos pačios spalvos kaladėles. Pradėkite nuo vienodų ar labiau kontrastingų garsų (žr. 1 lentelės kairįjį stulpelį). Vėliau pereikite prie mažiau kontrastingų, t. y. panašiai skambančių garsų (žr. 1 lentelės dešinįjį stulpelį).

Vaikui pateikite aiškias užduoties instrukcijas ir pademonstruokite konkrečios veiklos pavyzdį.

1 pavyzdys:

Logopedas. Parodyk man [p] [p] (padarykite trumpą pauzę tarp garsų).

Paprašykite vaiko padėti dvi tos pačios spalvos kaladėles iš didžiojo viršutinio keturkampio į pirmuosius du mažus kvadratus. Pasirinkite bet kurios spalvos kaladėles (nei viena spalva neatspindi konkretaus garso). Galiausiai paprašykite vaiko pakartoti garsus [p] [p], kai jis / ji liečia kiekvieną kaladėlę.

Logopedas. Jeigu tai [p] [p] (sakykite liesdama(s) tos pačios spalvos kaladėles padėtas ant kvadratėlių), parodyk man [s] [p].

Vaikas. Vaikas turi pakeisti pirmą kaladėlę į kitos spalvos kaladėlę ir liesdama(s) / rodydama(s) į atskiras kaladėles pasakyti naują garsų junginį: [s] [p]. Skatinkite vaiką žodžiais išreikšti / verbalizuoti pasikeitimą, t. y. pasikeitė pirmasis garsas.

Logopedas. Jeigu tai [s] [p], parodyk man [s] [m].

Vaikas. Pakeičia paskutinę kaladėlę ir sako: [s] [m], pakeičiau paskutinį garsą.

Logopedas. Jei tai [s] [m], parodykite man [s] [m] [m] ir t.t.

Tęskite veiklą pagal žemiau lentelėje pateiktą pavyzdį arba patys sugalvokite garsų derinius, atitinkančius vaiko individualius poreikius.

2 lentelė. *Kontrastingų garsų pavyzdžiai*

Labiau kontrastingi garsai	Mažiau kontrastingi garsai
p p	t d
s p	t d d
s m	t d
s m m	s d
s m d	s š
m d	s š š
r d	s š
z r d	f š
z r d	f z
z r	f z z
f r	b z z
f g	b z
f g g	b p

Alternatyvus užduoties atlikimo variantas⁸. Jeigu pastebėjote, jog ši užduotis vaikui pernelyg sudėtinga, t. y. vaikui sunku susieti išgirstą garsą su atitinkama spalvota kaladėle, ją pakeiskite kita veikla. Pavyzdžiui, vietoje spalvotų kaladėlių ant didžiojo keturkampio lapo viršuje padėkite atitinkamų raidžių korteles. Taip vaikas mokysis ne tik išgirsti, skirti ir manipuliuoti garsais, bet ir juos susieti su atitinkamomis grafemomis (raidėmis).

2 pavyzdys:

Logopedas. Parodyk man [p] [p] (padarykite trumpą pauzę tarp garsų).

Paprašykite vaiko padėti dvi tų pačių raidžių korteles iš didžiojo viršutinio keturkampio į pirmuosius du mažus kvadratus. Galiausiai paprašykite vaiko pakartoti garsus [p] [p], kai jis / ji liečia kiekvieną raidę.

Logopedas. Jeigu tai [p] [p] (sakykite liesdama(s) tas pačias raidžių korteles, padėtas ant kvadratėlių), parodyk man [s] [p].

Vaikas. Vaikas turi pakeisti pirmą „P“ raidę į kitą „S“ raidę ir liesdama(s) / rodydama(s) į atskiras raides pasakyti naują garsų junginį: [s] [p]. Skatinkite vaiką žodžiu išreikšti / verbalizuoti pasikeitimą, t. y. pasikeitė pirmasis garsas.

Logopedas. Jeigu tai [s] [p], parodyk man [s] [m].

⁸ Originaliame programos variante anglų kalba ši užduotis nebuvo pateikta. Papildoma užduotis orientuota ne tik į garsų skyrimą, manipuliavimą jais, bet ir į raidės ir garso ryšio (asociacijų) mokymą.

Vaikas. Pakeičia paskutinę raidę ir sako: [s] [m], pakeičiau paskutinę raidę „P“ į raidę „M“.

Logopedas. Jei tai [s] [m], parodykite man [s] [m] [m] ir t.t.

Integruota fonemų skyrimo ir garsų tarimo įtvirtinimo veikla. Pradėkite veiklą, kuri atitinka vaiko fonetinį lygmenį ir siekdami progreso „pereikite“ prie garsų junginių (fonologinių modelių), atsižvelgdami į išsikeltus garsų tarimo ir(ar) jų junginių mokymo tikslus.

4. FONEMŲ IDENTIFIKAVIMAS

4.1. Tikslas

Išmokyti vaikus identifikuoti žodžių fonemas.

4.2. Ištekiai

- Keturi spalvotų įvairių semantinių grupių paveikslėlių lapai.
- Vienas bendra lentelė, kurioje galima sugrupuoti visus įvairių semantinių grupių paveikslėlius (rekomenduojama atsispausdinti A3 formatu)⁹.
- Du lentelių lapai, kuriuose pateiktus paveikslėlius galima sugrupuoti į keturias skirtingas semantines grupes: gyvūnai, maistas, transportas ir sportas¹⁰.
- Spalvotos kaladėles.

3 lentelė. *Skirtingų semantinių grupių paveikslėlių pavadinimai*

Gyvūnai	Maisto produktai	Transporto priemonės	Sportas
Lokys / lapė	Pomidoras / paprika	Traukinys / troleibusas	Riedlentė / raketė
Bebras / beždžionė	Žuvis / žirnis	Mašina / motociklas	Riedučiai / rogės
Vilkas / voverė	Makaronai / miltai	Lėktuvas / laivas	Plunksnėlė / pačiūžos
Kengūra / kurmis	Kiaušinis / kriaušė	Sunkvežimis / sklandytuvas	Slidės / snieglentė
Šuo / šernas	Sūris / sviestas	Paspirtukas / parašiotas	Kamuolys / krepšinis
Žirafa / žirgas	Bulvė / brokolis	Malūnsparnis / mopedas	Virvė / vartai
Stumbras / stirna	Citrina / cukrus	Dviratis / dirižablis	Baseinas / batutas
Tigras / triušis	Duona / dešra	Vilkikas / valtis	Šaškės / šokdynė

4.3. Veiklos ir užduotys

Dalijamoji medžiaga pateikiama 4.1–4.3 prieduose.

Priebalsių identifikavimas žodžiuose. Norėdami nustatyti, ar žodžiai prasideda tuo pačiu garsu, naudokite spalvotus įvairių semantinių grupių paveikslėlių lapus.

1 pavyzdys:

Gyvūnų paveikslėlių lapas.

Logopedas. Štai keletas gyvūnų paveikslėlių. Ar gali man pasakyti, kaip šie gyvūnai vadinami (vaikas atsako, o logopedas, jeigu reikia, aptaria gyvūnus)? Atidžiai įsiklausyk į kiekvieno žodžio pirmą garsą. Visų pirma, paklausyk žodžio „katė“. „Katė“ prasideda garsu [k], o karvė – taip pat garsu [k]. „Katė“, „karvė“, abu šie žodžiai prasideda [k] garsu.

Ar žodžiai „bebras“ ir „beždžionė“ prasideda tuo pačiu garsu?

⁹⁻¹⁰ Papildoma užduotis, kuri nebuvo pateikta ir aprašyta originalioje programos versijoje.

Vaikas. „Bebras“, „beždžionė“. Taip, abu žodžiai prasideda taip pat.

Logopedas. Puikiai išgirdai. „Bebras“ ir „beždžionė“, abu šie žodžiai prasideda tuo pačiu garsu [b].

Logopedas. Ar „lokys“ ir „bebras“ prasideda tuo pačiu garsu?

Vaikas. Taip.

Logopedas. Paklausk dar kartą: „lokys“, „bebras“. „Lokys“ prasideda [l] garsu, o „bebras“ pradeda [b] garsu. Pabandykite dar kartą su kitais žodžiais. Ar „lokys“ ir „tigras“ prasideda tuo pačiu garsu?

Pakartokite veiklą su paveikslėliais iš kitų semantinių grupių. Plėtokite, tikslinkite vaiko žodyną (jeigu to reikia). Vėliau galima maišyti skirtingų semantinių grupių paveikslėlius.

2 pavyzdys:

Logopedas. Ar „kurmis“ ir „kamuolys“ prasideda tuo pačiu garsu?

Ar „lapė“ ir „lėktuvas“ prasideda tuo pačiu garsu?

Ar „bebras“ ir „krepšinys“ prasideda tuo pačiu garsu?

Pakartokite veiklą, klausydamiesi žodžio paskutiniojo garso.

Logopedas. Ar „žuvis“ ir „slidės“ baigiasi tuo pačiu garsu?

Ar „šernas“ ir „sviestas“ baigiasi tuo pačiu garsu?

Ar „stirna“ ir „raketė“ baigiasi tuo pačiu garsu? Ir t.t.

Paveikslėlių su nurodytu garsu atrinkimas. Kartu su vaiku atrinkite visus žodžius, kurie prasideda / baigiasi nurodytu garsu. Visų pirma, veiklą pradėkite žodžio pirmo garso nustatymu, paskui ją pratęskite paskutinio žodžio garso nustatymu. Kas kartą nurodant skirtingą garsą, prieš vaiką padėkite vis kitą raidę, kuri asocijuojasi su nurodytu garsu.

3 pavyzdys:

Ant stalo padėkite raidę „B“.

Logopedas. Suraskime visus paveikslėlius, kurie prasideda garsu [b]. Kai rasite paveikslėlius su nurodytu garsu (pvz., „bebras“, „baseinas“, „batutas“, „bulvė“ ir t.t.), garsiai įvardinkite kiekvieną žodį. Ar gali sugalvoti dar daugiau žodžių, prasidedančių garsu [b]? Ar šiame kabinete / grupėje / klasėje yra daiktų, kurie taip pat prasideda [b] garsu? Pavyzdžiui, „batas“, „balionas“ ir pan.

Pakartokite šią veiklą su kitais tikslingai atrinktais garsais.

Įtvirtinkite fonemų identifikavimo užduotį žaisdami žaidimą su paveikslėlių lapais. Padėkite keletą (arba visus) paveikslėlių lapus ant stalo. Lapo viduryje padėkite raidžių kaladėles arba korteles (pvz., „S“ ir „K“). Vaikas ir logopedas lenktyniauja vienas su kitu, siekdami greičiau surasti visus paveikslėlius, kurie prasideda nurodytu garsu. Ant kiekvieno paveikslėlio, kuris prasideda nurodytu garsu, žaidėjai uždeda savo spalvotą kaladėlę.

4 pavyzdys:

Logopedas. Raskime visus paveikslėlius, kurie prasideda garsu [s]. Pasiruošk, pirmyn! Vaikas ir logopedas lenktyniauja vienas su kitu, siekdami greičiau surasti visus nurodytu garsu prasidedančius paveikslėlius. Ant kiekvieno surasto paveikslėlio uždėkite spalvotą kaladėlę. Kokius garsu [s] prasidedančius paveikslėlius radai? Paprašykite vaiko pasakyti šiuos žodžius. Jeigu reikia, pataisykite jų tarimą.

Prireikus, atkreipkite dėmesį ir ištaisykite vaiko padarytas klaidas.

5 pavyzdys:

Vaikas nustatė, kad „šernas“ prasideda garsu [s].

Logopedas. Puikus bandymas. Šiame žodyje girdžiu garsą [s], bet pasiklausykime dar kartą: „šernas“. Kokiu garsu jis prasideda? „šernas“ (žodis pakartojamas). Taip, „šernas“ prasideda garsu [š], o garsas [s] yra žodžio pabaigoje.

Pakartokite aukščiau aprašytas veiklas ir užduotis, nustatant žodžio paskutinį garsą.

6 pavyzdys:

Logopedas. Suraskite visus paveikslėlius, kurie baigiasi garsu [s] (ant stalo padėkite raidę „S“).

Fonemų nustatymo žaidimas „Pasakyk, kuris žodis netinka“.

7 pavyzdys:

Logopedas. Aš pasakysiu tris paveikslėlių pavadinimus. Atidžiai įsiklausyk į kiekvieno žodžio pradžią / pirmą garsą ir pasakyk, kuris iš jų prasideda skirtingu garsu: „bebras“, „beždžionė“, „kurmis“.

Vaikas. „Kurmis“.

Logopedas. Taip, „kurmis“ prasideda garsu [k] (parodykite į raidę „K“), o „bebras“ ir „beždžionė“ garsu [b] (parodykite į raidę „B“). Tobulėjant vaiko gebėjimams, paprašykite vaiko surasti raidžių korteles, atitinkančias kiekvieno žodžio pirmą fonemą.

Tęskite veiklą su įvairiais skirtingais garsais. Įsitikinkite, jog pakeitėte tikslinius žodžius. Pakartokite veiklą klausydamiesi paskutinių žodžio garsų.

8 pavyzdys:

Logopedas. Atidžiai įsiklausyk į žodžio pabaigą / paskutinį garsą.

„Paprika“, „Sūris“, „Žuvis“ (rodykite į atitinkamus paveikslėlius).

„Lėktuvas“, „Stirna“, „Stalas“ ir t.t.

Integruota fonemų identifikavimo ir garsų tarimo įtvirtinimo žodžiuose veikla. Integruokite išsikeltus garsų įtvirtinimo tikslus į pirmo ir paskutinio žodžio garsų nustatymo veiklą.

9 pavyzdys:

Vaikas, įvardindamas paveikslėlius, kurie prasideda garsu [k], sako „*tamuolys*“ vietoje „*kamuolys*“.

Logopedas. Kai tu sakai „*tamuolys*“, aš žodžio pradžioje girdžiu garsą [t]. „*Kamuolys*“ prasideda [k] garsu. Ar gali pasakyti „*kamuolys*“, jog žodžio pradžioje būtų garsas [k]?

Panaudojus pateiktą šabloną, galima pačiam susikurti naujas paveikslėlių korteles. Tuo pačiu siekiant ne tik išmokyti vaiką nustatyti žodžio pirmą / paskutinį garsą, bet ir įtvirtinti klaidingai / netiksliai tariamą garsą žodžiuose.

Nustatykite kiekvieno žodžio pirmąjį / paskutinįjį garsą ir raskite atitinkamą raidę. Siekdami, jog vaikas išmokyta taisyklingai ištarti tiksliai parinktus žodžius, paprašykite vaiko pakartoti žodžius arba taikykite kitus vaidmenų apsikeitimo būdus.

5. FONEMŲ IŠSKAIDYMAS

5.1. Tikslas

Išmokyti vaikus išskaidyti žodžius į jų sudarančius garsus.

5.2. Išteklių

- Trys fonemų išskaidymo BINGO lentelės.
- Trys mėlynos spalvos fonemų išskaidymo BINGO paveikslėliai, kuriuos reikia sukarpyti į atskiras korteles.
- Trylika asociacijų žaidimo lapų, kurie skirti žodžių išskaidymui fonemomis ir fonemų sujungimui į žodį.
- Spalvotos kaladėlės.

5.3. Veiklos ir užduotys

Dalijamoji medžiaga pateikiama 5.1–5.3 prieduose.

Žodžių parinkimas, klausantis istorijos. Pasirinkite trumpą istoriją, kurią perskaitysite vaikui (istorija turi atitikti vaiko amžių). Iš pasakojimo tikslingai atrinkite daiktavardžius ir nustatykite garsų (ne raidžių) skaičių žodyje. Paprašykite vaiko ištarti žodį ir suploti tiek kartų, kiek žodis turi garsų. Pavyzdžiui, „yla“: y-l-a. Iš pradžių pasirinkite žodžius su trimis fonemomis, vėliau „pereikite“ prie keturių ar penkių, galiausiai įveskite žodžius su dviejų priebalsių samplaikomis (pvz., tr, pl, sp ir kt.). Nepamirškite, esant priebalsių samplaikai, suploti du kartus. Pavyzdžiui: „troba“: t-r-o-b-a = 5 garsai (5 plojimai).

Fonemų išskaidymo BINGO žaidimas. Žaiskite BINGO žaidimą su fonemų išskaidymo lentelėmis ir kortelėmis. Kiekvienas žaidėjas turi turėti BINGO paveikslėlių lentelę. Mėlynos spalvos paveikslėlių korteles padėkite ant stalo nugarėle aukštyn (taip, jog nesimatytų paveikslėlių). Iš paveikslėlių krūvos išsirinkite kortelę ir pasakykite paveikslėlio pavadinimą. Nustatykite, kiek garsų turi žodis ir padėdami atitinkamą skaičių spalvotų kaladėlių. Nepamirškite padėti mėlynos spalvos kortelės ant BINGO žaidimo lentoje esančio tokio pat paveikslėlio.

Žaidimą pradėkite vaiko paprašydami įvardinti BINGO žaidimo lentoje esančius paveikslėlius. Jeigu reikia, pataisykite vaiko artikuliaciją. Taip pat įsitikinkite, jog vaikas žino ir supranta visų šių žodžių reikšmę. Užduotį pradėkite atlikti nuo trijų garsų žodžių išskaidymo / garsinės analizės (pvz., „yla“, „upė“, „oda“), vėliau įveskite keturių (pvz., „saga“, „musė“, „akis“), penkių (pvz., „žuvis“, „ranka“, „adata“) garsų žodžius.

1 pavyzdys:

Logopedas pasirenka ylos paveikslėlį.

Logopedas. Visų pirma, lėtai ištarkite žodį „yla“. Tarkite taip, jog vaikas galėtų išgirti ir atpažinti kiekvieną žodžio garsą. Tobulėjant vaiko įgūdžiams, žodžius tarkite įprastu tempu.

Įsiklausyk į kiekvieną žodžio „yla“ garsą. Y-l-a (išskaidykite žodį garsais).

Padėkite tris skirtingų spalvų kaladėles stalo viduryje ir, tardami kiekvieną žodžio „yla“ garsą, palieskite kiekvieną kaladėlę. Naudokite skirtingos spalvos kaladėlę kiekvienam žodžio garsui.

Aš išgirdau tris garsus, „yla“.

Lėtai ištarkite žodį ir parodykite į kaladėles, kurios atitinka kiekvieną garsą žodyje. Kaladėlės turi būti dedamos viena paskui kitą.

Dabar tavo eilė. Kokį paveikslėlį tu pasirinkai?

Vaikas. Musė.

Logopedas. Kokius garsus tu girdi žodyje „musė“?

Vaikas. Tyli. Nieko neatsako.

Logopedas. Pabandyk lėtai pasakyti žodį „m u s é“.

Vaikas. „M u s é“.

Logopedas. Puiku, žodyje yra 4 garsai. Ar gali padėti keturias skirtingų spalvų kaladėles ir, tardama(s) garsus, jas paliesti?

Vaikas. „Musė“ (pabrėžtinai ištaria kiekvieną garsą ir paliečia skirtingų spalvų kaladėles, atitinkančias garsus).

Fonemų išskaidymo ir sujungimo užduotis. Prieš vaiką padėkite vieną asociacijų užduoties lapą (pasirinktinai).

2 pavyzdys:

Olos ir penkių lapių paveikslas.

Padėkite spalvotas kaladėles kairėje arba dešinėje pusėje viršutinėje lapo dalyje.

Logopedas. Čia yra olos paveikslėlis. Joje gyvena lapės. Kai aš pasakysiu žodį, noriu, kad parodytum man kiek garsų yra žodyje. Už kiekvieną išgirstą garsą po vieną lapę įlys į olą. Kiek garsų girdi žodyje „lapė“? L a p ė (žodžio išskaidymas garsais / garsinė analizė). Paimkite po vieną spalvotą kaladėlę ir padėkite ant lapės paveikslėlio po ola. Kiekvienas lapės paveikslėlis asocijuojasi su atskiru žodžio garsu. Apibendrinkite: keturios lapės įlindo į olą (ant lapių padėtos keturios kaladėles). Žodį „lapė“ sudaro 4 garsai. Aptarus kiekvieną analizuojamą žodį, atlaisvinkite asociacijų žaidimo pagrindinį lapą (kaladėles padėkite kitoje pusėje).

Tęskite veiklą taip, kaip aprašyta aukščiau pateiktame pavyzdyje. Paprašykite vaiko pakartoti kiekvieną žodį. Paskui išskaidyti žodį į jį sudarančius garsus. Kiekvieno asociacijų žaidimo galimos pokalbio temos ir susiję žodžiai, kurių garsinę analizę (vėliau ir sintezę) rekomenduojama atlikti, pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė. Rekomenduojamos pokalbio temos ir susiję žodžiai

POKALBIO TEMA	VEIKLOS APRAŠYMAS IR ŽODŽIŲ PAVYZDŽIAI
1 tema. Ola ir lapės	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kaip atrodo?; kas gyvena oloje?; kur galime rasti, pamatyti?; sinonimiškai vartojamas sąvokas ir t.t. <i>Žodžiai:</i> ola, lapė, gamta, meška, lokys, žemė, šalta, tamsu, urvas, landa.
2 tema. Ežys ir lapai	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kaip atrodo?; kur gyvena?; kuo minta?; kaip žmonės jį globoja? ir t.t. <i>Žodžiai:</i> ežys, lapas, dygus, mažas, rudas, laka, urvas, sodas.
3 tema. Vaza ir gėlės	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kaip atrodo?; iš ko pagaminta?; kokia paskirtis?; kokias gėles merkiame į vazą? ir t.t. <i>Žodžiai:</i> vaza, gėlė, rožė, tulpė, alyva, mažą, gili, molis, pila.
4 tema. Lova ir pagalvės	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kaip atrodo?; iš ko pagaminta?; kokia paskirtis?; ką dedame, klojame ant lovos? ir t.t. <i>Žodžiai:</i> lova, medis, pušis, plati, guli, sėdi, teta, mama, sesė, lėlė.
5 tema. Katė ir pelės	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kaip atrodo?; kur gyvena?; kuo minta?; ką veikia?; kaip „šneka“? ir t.t. <i>Žodžiai:</i> katė, pelė, namas, balta, pilka, pėda, nagas, ūsas, tupi, laka, lipa.
6 tema. Jūra ir kriauklės	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kokie gyvūnai gyvena jūroje?; kaip atrodo?; kokia gali būti jūra?; ką galima veikti prie jūros? ir t.t. <i>Žodžiai:</i> jūra, žuvis, vėžys, banga, šilta, rami, sūri, guli, teka, juda, bėga.
7 tema. Namas ir plytos	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; iš ko pastatytas?; kokios namo dalys?; kam reikalingas?; kas gyvena namuose?; ką statome, sodiname šalia namo? sinonimiškai vartojamas sąvokas ir t.t. <i>Žodžiai:</i> namas, plyta, durys, rūšys, mama, tėtis, tvora, gėlės, medis, troba.
8 tema. Pilis ir karūnos	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; iš ko pastatyta?; kokia forma?; kas gyvena pilyje?; kokia paskirtis?; kur įprastai statomos pilys?; sinonimiškai vartojamas sąvokas ir t.t. <i>Žodžiai:</i> pilis, plyta, molis, medis, anga, arka, karas, gina, upė, kalva, tvora.
9 tema. Višta ir kiaušiniai	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kaip atrodo?; kur gyvena?; kuo minta?; kam reikalingos (uginamos)?; kaip „šneka“? ir t.t. <i>Žodžiai:</i> višta, lesa, deda, ruda, balta, kepta, ferma.
10 tema. Karvė ir pienas	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kaip atrodo?; kur gyvena?; kuo minta?; kam reikalingos (uginamos)? ir t.t. <i>Žodžiai:</i> karvė, ėda, žolė, alksis, skanu, baltas, sūris, mėsa, oda.
11 tema. Malka ir medžiai	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kokia paskirtis?; kaip gaminama?; kaip vadinama vieta, kurioje laikomos?; sinonimiškai vartojamos sąvokos ir t.t. <i>Žodžiai:</i> malka, medis, kuras, šaka, ugnis, šilta, krūva, neša, skyla.
12 tema. Antis ir grūdai	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kaip atrodo?; kur gyvena?; kuo minta?; kam reikalingos (uginamos)?; kaip „šneka“? ir t.t. <i>Žodžiai:</i> antis, upė, kūdra, pelkė, bala, rusva, pūkas, galva, lesa.
13 tema. Spyna ir raktai	<i>Su vaiku aptarkite:</i> kas tai yra?; kaip atrodo?; iš ko pagaminta?; kam reikalinga?; kur naudojama? ir t.t. <i>Žodžiai:</i> spyna, durys, namas, butas, ratas, kodas, rūdys.

6. FONEMŲ SUJUNGIMAS

6.1. Tikslas

Išmokyti vaikus sujungti atskirus garsus į žodį.

6.2. Ištekliai

- Trys fonemų sujungimo BINGO lentelės.
- Trys mėlynos spalvos fonemų sujungimo BINGO paveikslėliai, kuriuos reikia sukarpyti į atskiras korteles.
- Trylika asociacijų žaidimo lapų, kurie skirti žodžių išskaidymui fonemomis ir fonemų sujungimui į žodį.
- Spalvotos kaladėlės.

6.3. Veiklos ir užduotys

Dalijamoji medžiaga pateikiama 5.1–5.3 prieduose.

Fonemų sujungimo BINGO žaidimas. Panaudokite BINGO žaidimo, skirtą fonemų išskaidymui, lenteles ir korteles atvirkštiniu būdu, t. y. stenkitės išmokyti vaiką sujungti atskiras fonemas į žodį. Pavyzdžiui, pasirinkite vieną BINGO kortelę, ištarkite paveikslėlio pavadinimo kiekvieną garsą atskirai ir paprašykite vaiko Jūsų ištartus garsus (vaikui – girdimus garsus) sujungti į žodį.

1 pavyzdys:

Logopedas. Dabar aš lėtai ištarsiu pasirinkto žodžio garsus. Tu turėsi atspėti ir pasakyti (galima ir parodyti), kurį paveikslėlį aš įvardinau. Pabandykime: o...d...a.

Vaikas. „Oda“ (rodo į paveikslėlį).

Tęskite veiklą tuo pačiu principu su kitomis BINGO paveikslėlių kortelėmis.

2 pavyzdys:

Naudojami asociacijų žaidimo lapai.

Logopedas. Aš labai lėtai pasakysiu žodį ir pažiūrėsiu, ar tu jį atspėsi: l...a...p...ė. Išskaidykite žodį į fonemas ir padėkite tris kaladėles ant lapės paveikslėlių po ola (po vieną kaladėlę vienai lapei). Kai vaikas įvardins žodį „lapė“, nurinkite kaladėles nuo asociacijų žaidimo lapo ir jeigu yra poreikis patiprinkite taisyklingą artikuliaciją. Teisingai, žodis „lapė“.

Logopedas.

Ž...e...m...ė,

l...o...k...y...s,

m...e...š...k...a ir t.t.

Tęskite fonemų sujungimo į žodį / žodžių garsinės sintezės veiklą taikydami tą patį principą toliau.

LITERATŪRA

Ahufinger, N., Berglund-Barraza, A., Cruz-Santos, A., Ferinu, L., Andreu, L., Sanz-Torrent, M. & Evans, J. L. (2021). Consistency of a Nonword Repetition Task to Discriminate Children with and without Developmental Language Disorder in Catalan–Spanish and European Portuguese Speaking Children. *Language Development in Children: Description to Detect and Prevent Language Difficulties*, 8(2), 85. <https://doi.org/10.3390/children8020085>

American Speech-Language-Hearing Association. (2001). Roles and responsibilities of speech-language pathologists with respect to reading and writing in children and adolescents. *ASHA Supplement*, 21, 17–28.

Anthony, J. L., Lonigan, C. J. (2004). The Nature of Phonological Awareness: Converging Evidence From Four Studies of Preschool and Early Grade School Children. *Journal of Educational Psychology*, 1 (1), 43-55. DOI: 10.1037/ 0022-0663.96.1.43

Bellocchi, S., Bastien-Toniazzi, M. (2011). Normal reading abilities and specific reading disabilities (developmental dyslexia): a cross-linguistic study. In: M. A. Pinto (Ed.). *Rivista di psicolinguistica applicata, Imola : Manicomio pro-vinciale di Bologna*, 2011, XI (1-2) (p. 69-86).

Daniutė, S. (2019). Fonologinio suvokimo gebėjimai ir jų formavimosi nuoseklumas. *Pagalba vaikui ir šeimai: galimybės, iššūkiai perspektyvos [Elektroninis išteklius, CD]: tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys*, 8–14.

Daniutė, S., Staliūnienė, I. (2021). Fonologinių gebėjimų apibrėžtis, įvertinimas bei sąsajos su skaitymo sutrikimu (disleksija). *Specialusis ugdymas*, 2(43), 53–108. <https://doi.org/10.15388/se.2021.v2i43.6>

Ferreira, J. (2007). *Sounds of Silence : Phonological Awareness and Written Language in Children with and Without Speech* (1st ed.). Linkopings Universitet.

Gedutienė, R. (2010). Fonologinio supratimo koncepcija pedagoginėje psichologijoje. *Psichologija*, 41, 7–17.

Giedrienė, R. (2011). *Specifiniai mokymosi sutrikimai ir vaiko socializacija*. Metodinė priemonė. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

Gillon, G. T. (2018). *Phonological Awareness: From Research to Practice*. New York, London: The Guilford Press.

Gillon, G. T. (2008). *The Gillon Phonological Awareness Training Programme: An intervention programme for children at risk for reading disorder*. Canterbury: Department of Communication Disorders, College of Science, University of Canterbury. Prieiga internete: <https://www.canterbury.ac.nz/media/documents/education-and-health/gail-gillon---phonological-awareness-resources/programmes/primary-school/01-programme-booklet--2008.pdf>

Gillon, G. (2002). Phonological Awareness Intervention for Children: From the Research Laboratory to the Clinic. *The Asha Leader Magazine*, 7 (22), 4-17. Prieiga internete: <https://leader.pubs.asha.org/doi/10.1044/leader.FTR2.07222002.4>

Gillon, G. T. (2000). The Efficacy of Phonological Awareness Intervention for Children with Spoken Language Impairment. *Language, Speech & Hearing Services in Schools*, 31(2), 126–141. <https://doi.org/10.1044/0161-1461.3102.126>

Kairienė, D., Daniutė, S. (2015). Kognityvinės-lingvistinės kilmės vaikų garsų tarimo sutrikimų apibrėžtis, identifikavimas ir diferencinės charakteristikos. *Specialusis ugdymas*, 2015, 2 (33), 91-130.

Krivickaitė, E. (2014). Fonotaktikos įsisavinimo tyrimas išgalvotų žodžių pakartojimo testu tipinės ir sutrikusios vaikų kalbos grupėse. *Specialusis ugdymas*, 2 (31), 83-105.

Nullman, S. L. (2009). *The Effectiveness of Explicit Individualized Phonemic Awareness Instruction by a Speech-Language Pathologist to Preschool Children With Phonological Speech Disorders*. Doctor Dissertation. Florida International University.

Pfost, M., Blatter, K., Artelt, C., Stanat, P., Schneider, W. (2019). Effects of training phonological awareness on children's reading skills. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 65, 101067. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2019.101067>

PRIEDAI

Išsamūs priedai pateikiami atskirame dokumente (žr. Gillon fonologinio suvokimo gebėjimų ugdymo programos priedai).

- 2.1 priedas. Rimas BINGO lentelės (3 užduočių lapai).
- 2.2 priedas. Rimas BINGO kortelės (3 užduočių lapai).
- 2.3 priedas. Besirimuojančių žodžių kortelės (6 užduočių lapai).
- 3.1 priedas. Fonemų skyrimo lentelė (1 užduoties lapas).
- 3.2 priedas. Raidžių kortelės (2 užduočių lapai).
- 4.1 priedas. Semantinių grupių bendra lentelė (1 užduoties lapas).
- 4.2 priedas. Semantinių grupių atskiros lentelės (2 užduočių lapai).
- 4.3 priedas. Semantinių grupių paveikslėliai (4 užduočių lapai).
- 5.1 priedas. Fonemų išskaidymo BINGO lentelės (3 užduočių lapai).
- 5.2 priedas. Fonemų išskaidymo BINGO kortelės (3 užduočių lapai).
- 5.3 priedas. Asociacijų žaidimas fonemų išskaidymui ir sujungimui (13 užduočių lapų).

Prieduose naudojami paveikslėliai iš:

<https://www.pngegg.com>

<https://www.freepik.com>

UŽRAŠAMS